

ВІДГУК

офіційного опонента,
кандидата педагогічних наук, доцента Борисенко Наталії Михайлівни
на дисертацію ХИТРОЇ Зої Михайлівни
«Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в
учнів цілісної картини світу»,
яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У сучасних умовах оновлення змісту освіти, а саме, зміни парадигми освіти на компетентнісну, особистісно-орієнтовану, головною метою діяльності вищих навчальних закладів стає підготовка освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, формування в особистості системи цінностей, де цінність природи і суспільства визначаються як провідні. Проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, здатного ефективно керувати навчально-виховним процесом, творчо мислити, впроваджувати нові технології у процес навчання природознавства вимагає переосмислення дидактичних та методологічних аспектів викладання цього надзвичайно важливого курсу з огляду на ту роль, яку відіграють взаємостосунки людини і природи у сучасному глобалізованому світі. Особистісна зорієнтованість освіти характеризується, насамперед, наявним в учня «образом світу» — цілісної системи знань про природне, створене людиною та суспільне довкілля. За допомогою образу світу людина осмислює своє буття в природі, предметному світі, світі інших людей, формує самосвідомість, набуває здатності до самооцінки та рефлексії.

Відповідно, підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів початкових класів цілісної картини світу є актуальною проблемою у діяльності педагогічних навчальних закладів і потребує нових підходів до оптимального її розв'язання.

Успішне розв'язання поставлених завдань значною мірою залежить від фахової та природничої підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Високий рівень майстерності і професійних якостей фахівця передбачає оволодіння теоретичним матеріалом науково-природничого змісту, що пов'язаний з формуванням цілісної картини світу та наукового світогляду.

Незважаючи на значну кількість робіт (філософів, педагогів, психологів) з проблеми формування цілісної картини світу, результати їхнього аналізу переконують, що й нині немає системного підходу до організації процесу в межах вищих навчальних закладів, де мали б місце узгодженість пріоритетів навчання з новими стандартами початкової освіти, потреба у визначенні змісту, форм і методів підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу.

Саме дослідженню такого навчального процесу присвячена рецензована робота, яку можна визнати актуальною для нової ситуації підготовки кваліфікованих фахівців у системі вищої педагогічної освіти. Її актуальність визначається перш за все тим, що ця проблема належить до недостатньо розроблених, як з позиції визначення структури готовності та змісту підготовки вчителя початкової школи до формування цілісної картини світу в процесі вивчення природознавства (в тексті дисертації с. 38), так і з позиції педагогічних умов організації освітнього середовища вищого навчального закладу I-II рівнів акредитації (в тексті дисертації с. 92). Отже актуальність проблеми, зазначена автором, не викликає сумніву.

Важливого значення в межах заявленої проблеми набуває визначення змісту, форм і методів, які є дієвими в процесі формування цілісної науково-природничої картини світу на уроках у початковій школі.

Не викликає заперечень науковий апарат дисертації: у контексті зазначених проблем чітко визначено тему дослідження, окреслено: мету, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичну значущість, межі вирогідного і прогнозованого шляху їх вирішення на різних етапах, автор глибоко усвідомлює суть проблеми та можливі шляхи її теоретичного та практичного вирішення. Відповідно до робочої гіпотези розроблено методику проведення експерименту.

Ознайомлення з рукописом дисертації та авторефератом дає підстави для висновку щодо досвідченості автора наукового доробку, глибокого розуміння ним сутності наукової проблеми, відповідальності за результати наукового пошуку, узагальнення та теоретично обґрунтовані висновки. Чіткість визначення наукового апарату дослідження уможливила системне уявлення про обрану стратегію роботи, її теоретичні й експериментальні засади, дозволила автору окреслити науково-дослідницьке поле основних питань, які належить вивчити.

Перейдемо до аналізу ходу та основних результатів дослідження. Аналітичний зміст критеріального інструментарію у повному обсязі представлено у розділі «Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу».

Аналіз наукових праць та урахування системного підходу дали можливість З.М.Хитрій (на с. 29-30 в тексті дисертації) трактувати феномен цілісної картини світу молодшого школяра як динамічне відображення у свідомості дитини єдності духовного і матеріального буття, що формується на основі безпосереднього і опосередкованого сприйняття дійсності у процесі пізнавальної діяльності, представлене системою знань, уявлень, емоцій, почуттів, цінностей, смислів про навколишній світ та місце людини в ньому.

Структура дисертації науково обґрунтована і логічно вибудована. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків. Розв'язанню поставлених завдань, обґрунтуванню, розробці структури готовності та експериментальній перевірці змісту, форм і методів підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу, передувала робота з аналізу вітчизняного та світового наукового доробку, вивчення базових понять дослідження, що розкривають сутність феномену цілісної картини світу молодшого школяра.

Справляє позитивне враження не лише кількість використаних джерел (341), доречних цитувань, а й проблемний спосіб викладу матеріалу у

зіткненні поглядів представників різних наукових шкіл, тлумаченні полеміки вчених-дослідників, критичних висновків щодо визначення та характеристики ключових понять.

Позитивним моментом роботи є висловлення особистісного ставлення автора щодо вивчення витоків і різних думок стосовно проблеми, оскільки поступова трансформація і еволюція картини світу, особистісне ставлення до цінностей суспільства у молодших школярів, трактується педагогами, психологами, філософами неоднотайно.

Чітко визначено і особливості природничо-наукової, філософської, психолого-педагогічної і методичної складової системи підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст». Здійснений дисертанткою аналіз ООП, ОКХ та навчальних планів дозволив окреслити коло дисциплін, що виступають фундаментом пропедевтичної, професійної та практичної підготовки. Такий ретельний аналіз заслуговує на позитивну оцінку, оскільки це виявилось науковим підґрунтям для визначення й обґрунтування дисертантом таких понять як «підготовка майбутнього вчителя до формування цілісної картини світу» та «готовність майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу».

У другому розділі проаналізовано сучасний стан готовності вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, структура готовності та критерії її сформованості, визначено зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя до формування цілісної картини світу в процесі вивчення природознавства. Заслуговує на увагу, структура готовності вчителя початкової школи до формування в учнів ЦКС у процесі вивчення природознавства, що складається з взаємообумовлених та пов'язаних між собою компонентів: аксіологічного, змістового, процесуального та рефлексивного (рис.2.2. с. 105). Визначено критерії та показники готовності майбутнього вчителя до формування в учнів ЦКС: аксіологічно-мотиваційний, когнітивний, операційно-

діяльнісний, корекційно-рефлексивний. Проте, вимагає уточнення такий показник когнітивного критерію, як компетентність в теорії та практиці світоглядної освіти.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка змісту, форм і методів підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства» здобувач (на сторінках 164-194) визначає робочу гіпотезу, розкриває організацію, завдання та перебіг педагогічного експерименту. Проведений комплексний аналіз підготовки майбутнього вчителя початкової школи дозволив вченій виділити групу інгібіторів у професійній підготовці вчителя початкової школи до формування в учнів ЦКС у процесі вивчення природознавства.

Заслуговує на схвалення планування та організація здійсненого дисертантом педагогічного експерименту, який характеризується досить потужною виборкою його учасників, що підвищує статистичну достовірність результатів; чіткою визначеністю критеріїв, показників, рівнів сформованості критеріїв готовності майбутніх учителів до формування в учнів ЦКС та розробкою методики їх дослідження; коректністю представлених чисельних даних на основі перевірки їх достовірності із застосуванням критерію Пірсона, визначення достовірності змін у критеріях готовності. Вимагає уточнення рис.3.6., що унаочнює рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів ЦКС до та після завершення експерименту. Проте робота характеризується достатньо ґрунтовним опрацюванням здобутих експериментальних матеріалів, що дає всі підстави для визначення ефективності як самого дослідження, так і важливості для педагогічної практики напрацьованих здобувачем методичних матеріалів, розробленого змісту і відповідно форм і методик його презентації в освітньому процесі ВНЗ.

Не можемо обійти увагою багатий емпіричний матеріал, представлений в другому розділі. Застосована тут дисертанткою система діагностики й програма дослідження виходять з намагання всебічного вивчення

досліджуваного феномену, його значущості як для практики роботи початкової школи, так і для професійної підготовки вчителя загалом. Результати всебічного аналізу анкет викладачів, студентів, учителів, спостережень, матеріалів педагогічної практики, представлені в другому розділі кількісно, якісно і наочно.

Відзначаємо й ґрунтовні додатки (перелік доповнених тем до змісту навчальних дисциплін, краєзнавчо-природничих екскурсій, музеїв, термінологічний словник) що поглиблюють й увиразнюють уявлення про якість виконаної роботи.

Таким чином, одержані наукові результати, що виносяться на захист, є особистим досягненням здобувачки. Вони оприлюднювались на науково-практичних конференціях різного рівня; авторські публікації (22) з достатньою повнотою відображають основні результати дослідження. Наукові праці Хитрої З.М. достатньо повно відображають зміст проведеного дослідження.

Позитивно оцінюючи хід і результати дослідження, вважаємо за необхідне виділити ряд зауважень і питань, які вимагають пояснень і уточнень, а саме:

1. Аналітичний огляд представлених ключових понять, у розділі 1, п.1.2, доцільно було подати не тільки в описовому вигляді, а й таблично, щоб показати порівняльну характеристику та динаміку нарощування їх змістового наповнення у роботах психологів, філософів і педагогів.
2. На наш погляд, для кращого тлумачення дефініції готовність (стр. 40), бажано визначити перелік відповідних предметних компетенцій, якими мають оволодіти студенти.
3. Вважаємо, що конкретизація сучасного стану готовності майбутніх учителів до формування ЦКС, призвела до переобтяження другого і третього розділу рисунками: можливо рисунок 2.1. і 3.1 варто було б винести у додатки.
4. На сторінках дисертації іноді зустрічаються незначні граматичні огріхи тощо.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими, ні в якому разі не знижують і не впливають на позитивну оцінку даного дослідження.

Аналіз роботи, автореферату та опублікованих З.М.Хитрою наукових праць дає підставу зробити такий

ВИСНОВОК:

дисертаційне дослідження на тему «Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу» Хитрої Зої Михайлівни, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук дає підстави оцінювати його як оригінальну і самостійно виконану наукову працю.

За характером теоретичного і фактичного матеріалу, ступенем його якісного та кількісного аналізу, новизною і достовірністю результатів для педагогічної науки та практики, обґрунтованості висновків дисертаційне дослідження З.М.Хитрої відповідає вимогам МОН України, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
природничо-математичних дисциплін та логопедії

Херсонського державного університету

Н.М. Борисенко

Підпис Борисенко Н.М. завідувач

